

Kirjat

Toiseuden tyypittelyt elettyjen kokemusten ja toimeenpanon risteyksessä

Suvi Keskinen, Aminkeng Atabong Alemanji, Markus Himanen, Antti Kivijärvi, Uyi Osazee, Nirosha Pöyhölä ja Venla Rousku: *Pysäytetyt – Etninen profilointi Suomessa*. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, SSKH Notat, 2018, 162 s. ISBN 978-951-51-1714-4 (PDF)

Keskiviikkona 10.10.2018 sosiaalinen media kuohahti. Helsingin kaupunki ja Helsingin poliisi järjestivät Helsinkiin kadonneet seminaarin paperittomien parissa toimiville. Seminaarissa ulkomaalaisasioiden komisario Heli Aaltonen esitteli poliisin harjoittamaa ulkomaalaisvalvontaa kahdeksan esimerkin kautta. Nämä oli nimetty Aleksis Kiven päivän hengessä seitsemäksi veljekseksi, jotka edustivat seitsemää rodullistavasti tyypiteltyä, muualta Suomeen muuttanutta ja oleskeluluvattomaksi päätyntä mieshahmoa. Kahdeksas profiili, Aaltosen lisäys alkupeäräistarinaan, oli otsikoitu ”Missä Aino?”, ja se viittasi alistettuun,

vaiennettuun ja hyväksikäytettyyn maahanmuuttajanaiseen. Paikalle kutsutut muuttajien oikeuksien edistämiseksi työskentelevät järjestöedustajat jakoivat kuvat Facebookissa ja Twitterissä. Tästä ryöpsähti välittömästi laaja keskustelu: tarjosivathan tyypittelyt kouluesimerkin etnisestä profiloinnista. Aaltonen harmitteli aiheuttamaansa ”mielipahaa” ja selitti tyypittelyn olevan leikillinen esitys siitä, mitä poliisi arkityössään kohtaa (YLE 10.10.18).

Tämänkaltaisiin tyypittelyihin ja niiden seurauksiin etnisiin ja rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten arjessa pureutuu tutkimusraportti *Pysäytetyt – etninen profilointi Suomessa*. Raportti pohjaa vuosina 2016–2017 pääkaupunkiseudulla ja Turussa tehtyyn tutkimukseen, jossa kartoitettiin etnisen profiloinnin yleisyyttä ilmiönä ja sen vaikutuksia erityisesti etnisten ja rodullistettujen vähemmistöjen arkeen sekä poliisin näkemyksiä tästä ilmiöstä. Tutkimus on ensimmäinen aiheesta tehty laajempi tutkimus. Se nojaa laajaan haastatteluaineistoon (185 haastattelua vähemmistöihin kuuluvien ja poliisin edustajien sekä muiden asiantuntijoiden, kuten juristien ja sosi-

aalityöntekijöiden, kanssa) ja määrälliseen kyselyaineistoon (N=362). Kyselyaineiston avulla verrattiin kantasuomalaisten ja erityisesti rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvien nuorten ja nuorten aikuisten kokemuksia poliisin sattumanvaraisesti pysäyttämäksi tulemisesta tai muusta julkisissa tiloissa tapahtuvasta profiloinnista, kuten myyjien ja vartijoiden erityistarkkailun kohteeksi joutumisesta kaupoissa. Lisäksi tutkijat tekivät havainnointia pysäytyksistä julkisissa tiloissa, kuten risteilysatamissa ja kaupakeskuksissa.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu intersektionaalisuuden käsitteelle. Täten tarkastelun keskiössä ovat rodun, sukupuolen, iän ja yhteiskuntaluokan yhteisvaikutus. Etnisen profiloinnin tutkijat määrittävät materiaaliseksi, esimerkiksi ihonväriin tai kulttuuriseen/uskonnolliseen vaatetukseen perustuvaksi, ja kulttuuriseksi rajojen rakentamiseksi. Näin ”toiseksi” luokiteltu asetetaan eriarvoiseen asemaan (s. 5). He avaavat etnisen profiloinnin erilaisia määritelmiä järjestökentällä ja erilaisten kansainvälisten organisaatioiden toimesta (s. 6–7). Yhteistä näille määritelmille on se, että etnisessä profiloinnissa

henkilö joutuu erilaisten valvontatoimenpiteiden kohteeksi vaila konkreettista valvonnan syytä pelkästään hänestä tehtyjen ulkoiseen olemukseen liitettyjen oletusten nojalla.

Tutkimusraportin viides luku kokoaa ja analysoi kokemuksia etnisestä profiloinnista. Luku tekee näkyväksi sen, miten julkiset tilat, kuten rautatieasemat ja muut joukkoliikenteen solmukohdat, puistot ja kauppakeskukset näyttävät rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten näkökulmasta yhteisen jaetun tilan sijaan eri tavoin hierarkisoituina. Myös autolla ajaessa etnisöidyt ja rodullistetut kategorisoinnit tuottavat aiheettomia pysäytyksiä. Pysäytyksistä kertoivat erityisesti romanivähemmistöön kuuluvien ja afrikkalaistaustaisten haastatellut. Afrikkalaistaustaisten haastatteluissa vuorokaudenajalla oli merkitystä siten, että haastatteluissa kuvattut pysäytykset olivat tapahtuneet yöaikaan. Romanivähemmistöön kuuluvat haastatellut taas kertoivat tulleen pysäytetyiksi kaikkina vuorokauden aikoina, etenkin jos auton kyydissä oli useampia pukeutumisesta päätellen romanivähemmistöön kuuluvia henkilöitä (s. 35–40).

Profiloinnin käytäntöinä tutkijat erittelevät kolme pääsuuntausta: ”joukosta poimimisen” eli erottelevan valinnan rodul-

lisiin perustein, määrittelyn ”ei-suomalaisen näköisestä” henkilöstä ja ”satunnaistarkastuksen”, joka kuitenkin systemaattisesti toistuu haastatettavan kohdalla esimerkiksi rajanylitys- tai turvatarkastustilanteissa (s. 69). Sen lisäksi, että nämä pysäytykset konkreettisesti hidastavat matkatekoa, kohdentuessaan selkeästi ulkoiseen olemukseen ja ihonväriin ne voivat heikentää luottamusta viranomaisiin ja erityisesti tuottaa kuulumattomuuden ja toiseuden tuntemuksia. Tämä puolestaan murentaa sosiaalista sidettä yhteiskunnan jäsenten välillä.

Lukuun kuusi kootut tulokset poliisihaastatteluista tuovat esiin, että poliisit ovat tietoisia etnisen profiloinnin kiellostä ulkomaalaislainsäädännön tasolla. Muutama poliisihaastateltava kuitenkin kertoo, että käytännön työssä tällainen profilointi on tapa toimia ja siihen jopa ohjeistetaan ns. kaksoisstandardin muodossa: kertomalla, että ”näin ei saa toimia, mutta toimitte kuitenkin siten, ettei siitä jää kiinni” (s. 90). Myös pysäytysten dokumentointi jää puolitiehen. Tämä vaikeuttaa sen selvittämistä, kuinka paljon oleskeluoikeuden tarkistamisia lopulta lähdetään tekemään ns. ”ei-suomalaisen näköisiltä” ja kuinka paljon niistä luovutaan esimerkiksi äidinkielenään suomea puhuvien tapauksessa.

”Poliisin pysäytykset voivat olla henkisesti raskaita niiden kohteeksi joutuville, mutta niillä voi myös olla konkreettisia seurauksia, jos pidätetyt joutuvat esimerkiksi viettämään aikaansa poliisiasemalla – ”siitä yksinkertaisesta syystä, että he sopivat rodullistettuun kuvaan ’huumekauppiaasta’”, tutkijat kirjoittavat (s. 52). Lokakuiseen esimerkkitapaukseen palatakseni kyse ei ole vain mielihapahan aiheuttamisesta vaan toiminnasta, joka on kielletty ulkomaalaislaissa ja syrjinnän vastaisessa lainsäädännössä. Kuten raportin kirjoittajat toteavat, etninen profilointi ei edellytä aikomusta syrjiä, vaan se voi olla seurausta rodullistavista käytännöistä (s. 8). Näiden käytäntöjen ja niiden seurausten näkyviksi tekeminen on se keskeinen anti, johon *Pysäytyt*-raportti tarttuu.

Tutkimusraportti on hyödyllistä luettavaa suomalaisen yhteiskunnan jakautumisesta kiinnostuneille tutkijoille. Se sopii myös yhteiskuntatieteiden opiskelijakunnalle paitsi ajankohtaisen aiheensa myös täsmällisesti sanallistetun tutkimusprosessin kuvauksensa puolesta. Raportti toimii myös tarpeellisena oppimateriaalina poliiseille ja muille valvontaa harjoittaville, kuten vartijoille. Kuten tutkijat yksilöidyissä suosituksissaan toteavat, aihepiiri olisi valtavirtaistettava läpileik-

kaavaksi osaksi poliisikoulutusta ja otettava vakavasti myös muissa käytännön valvontatoimintaa toteuttavan turvallisuusalan koulutusohjelmissa. Pelkkä lukehtävä tai yksittäiset luennot aiheesta eivät riitä, vaan kaivataan kipeästi toiminnallisia harjoituksia ja rakentavaa, kriittistä keskustelua siitä, millä tavoin esimerkiksi ulkomaalaisvalvontaa voi harjoittaa muutoin kuin etnisen profiloinnin kautta.

Anitta Kynsilehto